Stjernehimmelen september – desember 2013

av Terje Bjerkgård

Generelt

Det er vintersolverv 21. desember kl. 18.11. Dette er tidspunktet når Jorda er i det punktet av sin bane rundt Sola hvor den nordlige halvkule heller lengst bort fra sola. Dagen dette inntreffer er derfor den med kortest daglengde for oss. I år står Sola opp kl. 10.01 og går ned allerede kl. 14.32. Ved Steinbukkens vendekrets når sola opp til senit midt på dagen på tidspunktet ved vintersolverv.

Planetene

Merkur er aftenstjerne i september, men går da ned samtidig med Sola. Fra midten av november og ut måneden er planeten morgenstjerne. Den har største vinkelavstand fra Sola den 18. november og har da minus 0.5 mag i lysstyrke.

Venus er aftenstjerne i hele perioden, men går ned omtrent samtidig med Sola i september og oktober. Først mot slutten av november dukker planeten opp lavt i vest på kveldshimmelen.

Mars er synlig på morgenhimmelen i september og vandrer da inn i stjernebildet Løven (Leo). Utover i oktober og november står planeten opp et par timer etter midnatt. Den beveger seg stadig sørover langs ekliptikken og befinner seg i Jomfruen (Virgo) fra slutten av november. I desember står således planeten opp en time etter midnatt.

Jupiter befinner seg i Tvillingene (Gemini) i denne perioden og står mot slutten av september opp før midnatt. Den står stadig tidligere opp utover høsten; i midten av oktober ca. kl.22, midten av november ca. kl.20 og i desember er den oppe hele natten. Planeten er for øvrig i opposisjon 5. januar neste år. Selv med en prismekikkert er de fire største månene lett synlig, mens et lite teleskop viser skybeltene. Ved gode forhold kan en med 5-6 tommers teleskop se den Røde Flekken. Når den er synlig finner du f.eks. på: http://www.skyandtelescope.com/observing/objects/javascript/3304091.html

Saturn kommer til syne svært lavt på sørhimmelen mot slutten av året. Den befinner seg nå i stjernebildet Vekten (Libra).

Uranus står svært fint til utover hele høsten. Den befinner seg i stjernebildet Fiskene (Pisces). Se kart neste side. Planeten er i opposisjon (nærmest oss) 3. oktober, lysstyrken er da 5.7 mag (så vidt synlig uten kikkert ved gode forhold), mens diameteren på planetskiven er 3.7 buesekunder. Med litt forstørrelse er det altså mulig å se en svakt grønnlig skive. Med 14- eller 15-tommeren kan en kanskje se de mest lyssterke månene til Uranus (Titania, Ariel og Oberon, alle rundt 14. mag) når de er lengst unna.

Neptun var i opposisjon 27. august. Planeten befinner seg lavt nede på sørvesthimmelen i stjernebildet Vannmannen (Aquarius). Se kart i Corona 2/13. Lysstyrken er 7.8 mag og planetskiven er kun 2.3 buesekunder tvers over. Den kan sees greit med en vanlig prismekikkert, men å se den grønnlige fargen og at den har skiveform krever et teleskop og ca. 100 gangers forstørrelse.

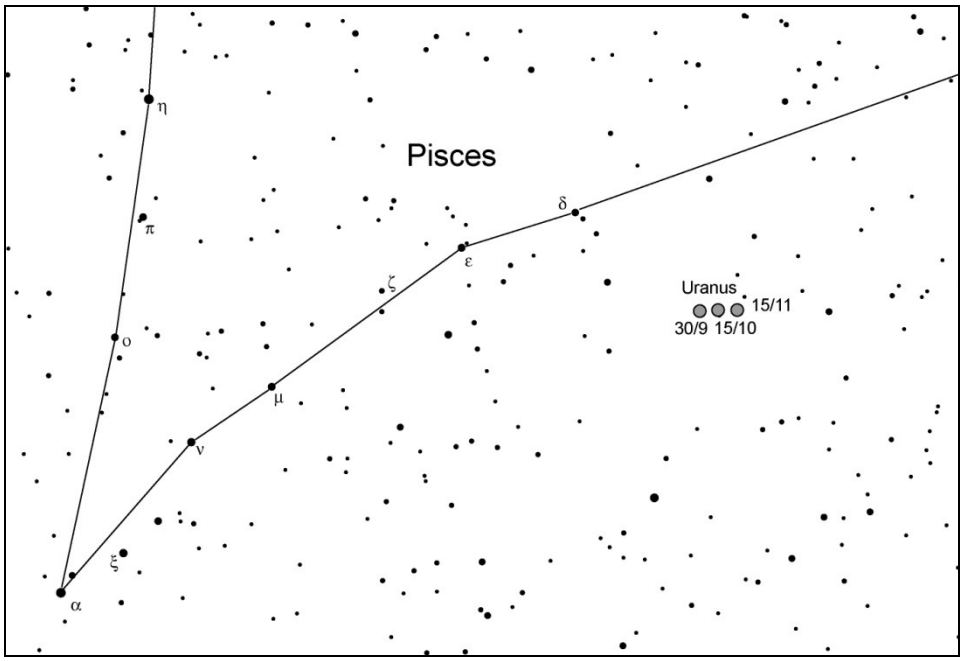

Kart som viser Uranus' posisjon den 30.september, 15.oktober og 15.november.

Kometer

Kometen C/2012 S1 ISON ble oppdaget for vel et år siden og viste seg å være mer lyssterk enn andre kometer oppdaget på samme avstand. Kometen er antakelig ikke større enn andre kometer (5-6 km i diameter), men synes å ha mer gass enn de fleste andre. Kometen passerer bare 1.1 mill. km over soloverflaten den 28. november, noe som kan gjøre at den kan bli svært lyssterk når den kommer fram fra sollyset igjen etter passasjen dersom den overlever.

Dessverre har ikke kometen levd opp til forventningene til nå i høst og er nå 3 magnituder svakere enn det som var estimert stigning i lysstyrke for bare noen måneder siden. Det er mulig den kun når 3. mag. når den kommer fram fra Sola igjen i desember. I tilfelle er det en stor skuffelse.

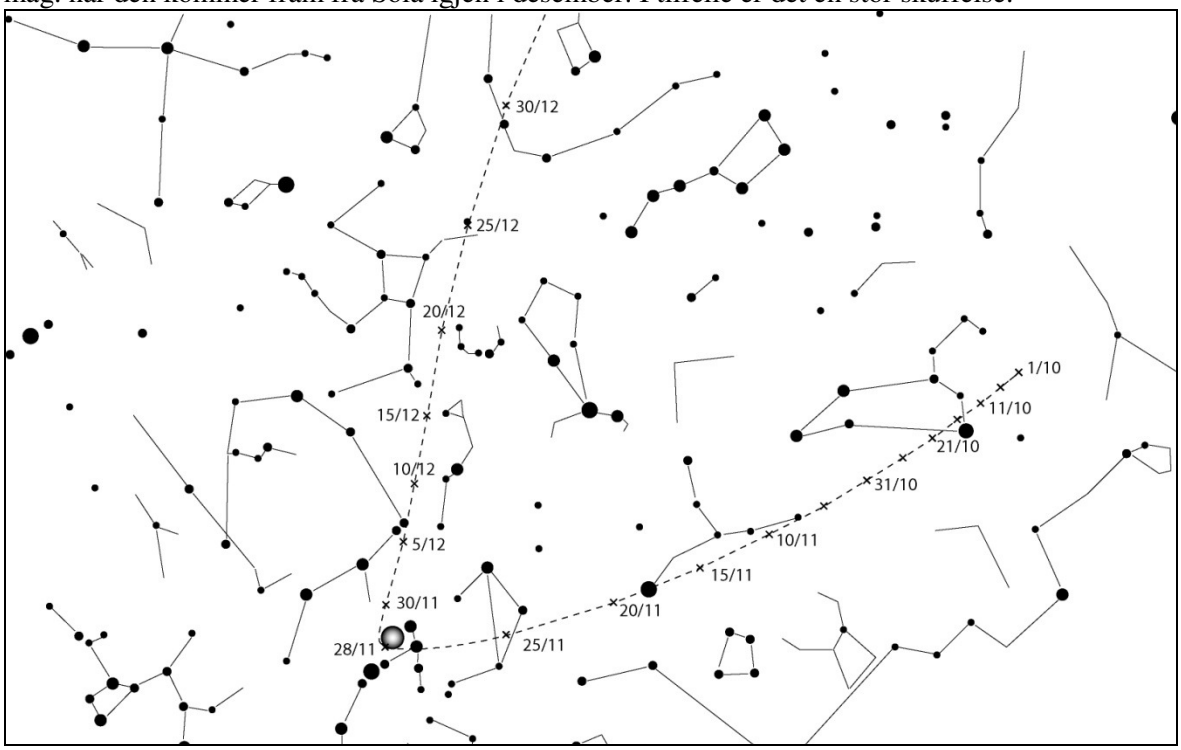

Kometen ISONs bane i perioden 1. oktober til slutten av året. Hver 5. dag er avmerket.

Kometen kan sees om morgenen i en periode fra 1. oktober til 20. november før den forsvinner i sollyset. 1. oktober passerer ISON bare 11 mill. km fra Mars. ISON vil ligge like nord for Mars i nesten tre uker, som kan brukes for å finne den. 14.-15. oktober passerer den og Mars like nord for Regulus i Løven (Leo), så dette er første mulighet for å kunne finne kometen relativt enkelt. Lysstyrken vil kanskje være rundt 7-8. mag, så minst prismekikkert vil være nødvendig for å se den.

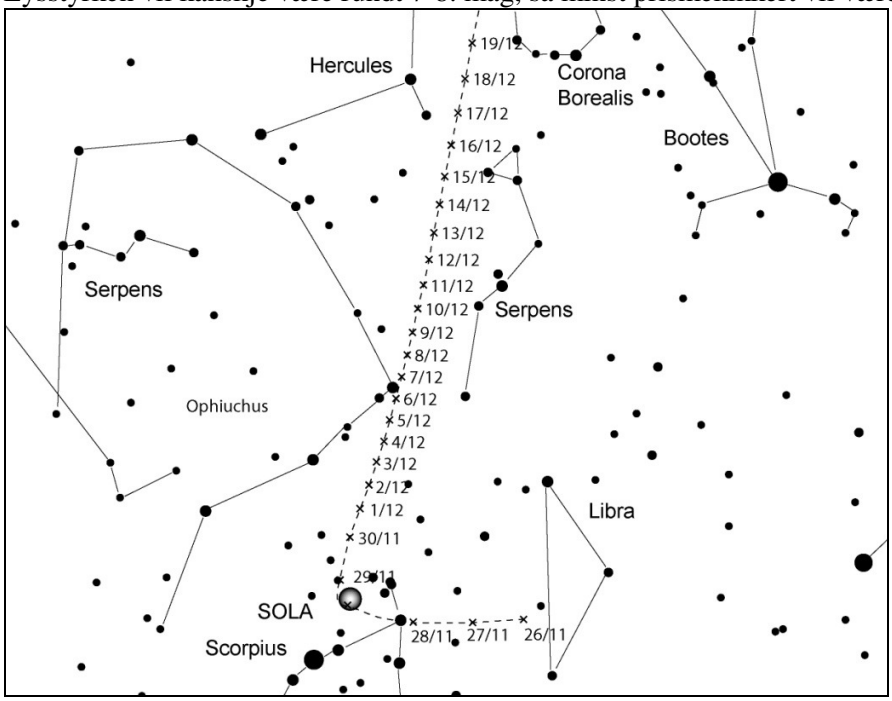

Kometen ISONs bane i perioden 26. november til 19. desember.

Kometen passerer like nord for stjernen Spica i Jomfruen (Virgo) den 18. november og på dette tidspunkt kan den kanskje være synlig uten kikkert. Prøv gjerne rundt kl.07.00 når Spica og ISON er ca. 10 grader over horisonten.

ISON passer Sola den 28. november ca. kl. 19.00, noe som kan sees på bildene som legges ut på SOHO satellittens hjemmesider http://sohowww.nascom.nasa.gov/ . Den 29. november kan kometen kanskje sees på dagtid noen få grader over Sola. VÆR FORSIKTIG dersom du bruker teleskop, forsøk å skjerme for sollyset med en vegg el. lignende.

Den 1. desember står kometen nesten 9 grader rett over Sola og burde være enkel å finne før soloppgang eller etter solnedgang. Enda lettere blir det de nærmeste dagene. Men lysstyrken til kometen avtar hurtig mens den fjerner seg fra Sola (kanskje så mye som 1 mag pr. døgn). Det antydes at komethalen kan ha en lengde på opp mot 50-60 grader dersom den lever opp til forventningene!

Utover i desember beveger ISON seg stadig lenger nordover på himmelen og blir synlig i stadig større deler av natten. Den 8. januar neste år passerer den bare to grader fra Polaris og kan kanskje stadig sees uten kikkert.

Meteorsvermer

Leonidene forventes også i år å få lav aktivitet i år med en ideell timerate (ZHR) på rundt 10–15. Maksimum er ventet den 18. november. Dessverre er det fullmåne.

Geminidene er alltid en av de flotteste svermene i året. Den har vanligvis en ideell timerate (ZHR) på 120. Maksimum i år er estimert til om morgenen den 14. desember. Radianten er like over de to sterke stjernene Castor og Pollux i Tvillingene og står høyt på himmelen hele natten. Månen går ned tidligere på natten, så stå opp tidlig om morgenen og få en flott start på dagen!